

12. Οι ορεινοί οικισμοί στο βασίλειο του τουρισμού: **μα ο βασιλιάς είναι γυμνός!**¹

του **Νίκου Χ. Σαμαρά** Αρχιτέκτονα Μηχανικού ΕΜΠ, MSc, PhD.

Το Σαββατοκύριακο 28,29 Νοεμβρίου, το ΤΕΕ Κ.Δ.Θεσσαλίας διοργάνωσε ένα συνέδριο για την ανάπτυξη των ορεινών οικισμών, στο Περτούλι. Η κατάσταση των ορεινών οικισμών στη χώρα μας και το μέλλον τους ενδιαφέρει κι εμάς, που ως τουρίστες τους επισκεπτόμαστε, αλλά πρωτίστως τους κατοίκους τους. Η εγκατάλειψη των περισσότερων ορεινών οικισμών από τις παραγωγικές ηλικίες, κατά τις δεκαετίες του '50 και '60, από τη μια μεριά, τους παρέδωσε στη φθορά του χρόνου και του καιρού, από την άλλη, όμως, διατήρησε την αυθεντικότητά τους, καθώς τους προφύλαξε από τις εκτεταμένες αλλοιώσεις, που υπέστησαν τα ιστορικά κέντρα όλων των Ελληνικών πόλεων, λόγω της ραγδαίας ανοικοδόμησης, μέσα σε ένα πνεύμα κακώς νοούμενου εκσυγχρονισμού.

Σήμερα, νέα δεδομένα, επιτρέπουν μια συγκρατημένη αισιοδοξία για την αναβίωση των ορεινών οικισμών: οι νέες διαστάσεις, που προσδίδει στην εργασία και την κατοικία, η νέα τεχνολογία (τηλε-εργασία), η σημαντική αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης των ανθρώπων, μετά την έξοδο από την εργασία (συνταξιούχοι), η μειούμενη, από περιβαλλοντική άποψη, ελκυστικότητα των πόλεων, αλλά και η ευκολία των μετακινήσεων, σε επαρχιακό και εθνικό δίκτυο, εγκαθιστούν νέες χωρικές σχέσεις, ανάμεσα στους τόπους κατοικίας και τους τόπους εργασίας. Οι νέες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, που προκύπτουν ως εκ τούτου, διαμορφώνουν ένα πλαίσιο θετικών προϋποθέσεων για τη διατήρηση και την αναβίωση των ορεινών οικισμών της πατρίδας μας, μέσα από την αξιοποίηση του αξιόλογου

¹ Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "In & Out" της εφημερίδας "Ελευθερία", τ.205, 24/12/2009.

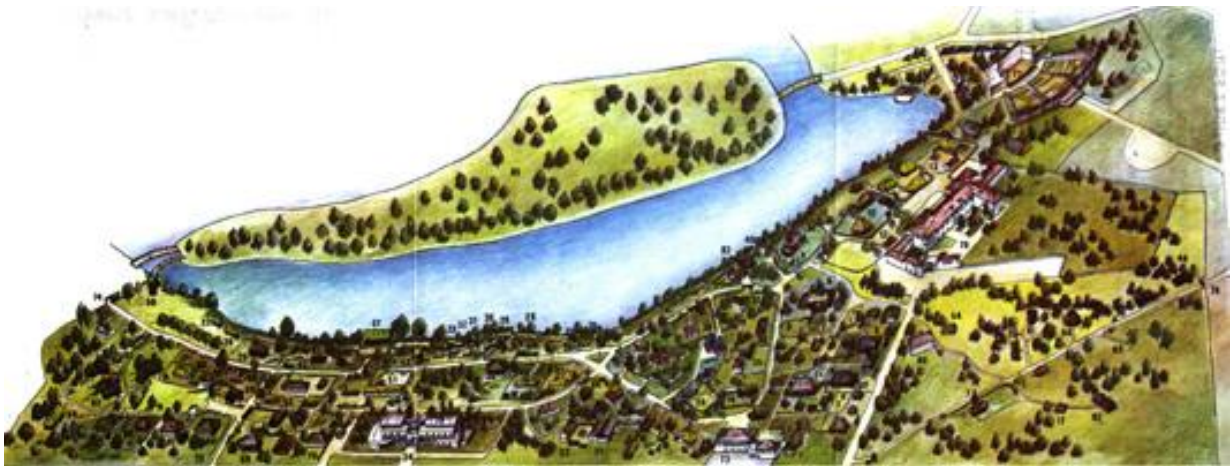
οικιστικού αποθέματός τους, αλλά και του, κατά τεκμήριο, ποιοτικού φυσικού περιβάλλοντός τους.

Το 1981 ο φόβος των Ευρωσκεπτικιστών στην Ελλάδα ήταν πως, με την ένταξή μας στην ΕΟΚ, θα καταντούσαμε τα γκαρσόνια της Ευρώπης. Σήμερα, σχεδόν όλοι οι ορεινοί οικισμοί, ακόμη κι εκείνοι που δεν έχουν ούτε καν τις στοιχειώδεις προϋποθέσεις, επιζητούν συμπληρωματικό εισόδημα από τον τουρισμό. Με ποιο τίμημα όμως, όσον αφορά την αυθεντικότητα της εικόνας του οικισμού και την αληθινή ζωή των κατοίκων; Υπάρχουν ακραία παραδείγματα, από τη διεθνή εμπειρία, όπου ολόκληρα παραδοσιακά οικιστικά σύνολα μετατράπηκαν σε ξενοδοχειακά συγκροτήματα.

Νησί του Αγίου Στεφάνου, Μαυροβούνιο: πλήρης ξενοδοχειοποίηση του οικιστικού συνόλου.

Άλλα ακραία παραδείγματα αφορούν τη μετατροπή του οικισμού σε μουσείο. Κάποτε, αυτή η επιλογή, προκειμένου να βελτιωθεί η προσβασιμότητα του κοινού και να αυξηθεί η πυκνότητα και η ποιότητα των εκτιθέμενων τύπων κτισμάτων, έφτασε μέχρι και στο ξερίζωμα των κτιρίων και τη μεταφορά τους σε νέο τόπο, ένα άλσος - μουσείο (μουσείο του χωριού στο Βουκουρέστι, στο Ταλλίν της Εσθονίας, και αλλού). Πρόκειται, κυριολεκτικά, για εκτός τόπου και χρόνου αρχιτεκτονική, ενώ το ξερίζωμα και ζωντανών κελυφών, τα οποία μεταφέρθηκαν και μεταφυτεύθηκαν στο μουσείο, μετέτρεψε τους κατοίκους τους, που ήταν γεωργοί, υλοτόμοι και κτηνοτρόφοι σε τουριστικούς υπαλλήλους, με μόνο ρόλο να εκτίθενται, φορώντας τις τοπικές τους ενδυμασίες, κατά τις ώρες της επισκέψεως του μουσείου, συμμετέχοντας σε μια φολκλορική αντίληψη της παράδοσης.

Μουσείο του Χωριού, Βουκουρέστι.

Ακόμη ανεπιθύμητη εξέλιξη είναι, όταν δεν υπάρχουν οι προδιαγραφές ενός παραδοσιακού οικιστικού συνόλου, η δημιουργία νεο-παραδοσιακού χωριού. Ακραίο παράδειγμα το «Ισπανικό Χωριό», στη Βαρκελώνη, που δημιουργήθηκε, εκ του μηδενός, για τη Διεθνή Έκθεση του 1929, με σύγχρονα υλικά και πλήρη αναντιστοιχία κελυφών και περιεχομένου, αναπαριστώντας πολλές γραφικές γειτονιές Ισπανικών πόλεων συγκεντρωμένες σ' ένα εντυπωσιακό σκηνικό από ανακατασκευές δημόσιων και ιδιωτικών κτισμάτων, που όμως η ευτέλεια των εσωτερικών τους αποκαλύπτει την ψευτιά του εγχειρήματος.

Ισπανικό Χωριό, Βαρκελώνη, «Καθεδρικός Ναός»: εξωτερική και εσωτερική άποψη.

Για την ανάπτυξη των ορεινών οικισμών σαφώς και επιβάλλονται τόσο οι αναγκαίες προσαρμογές του παραδοσιακού κελύφους, ώστε να δεχθεί τις εξυπηρετήσεις των απαιτήσεων της σημερινής ζωής, όσο και η ανάπτυξη ενός πλέγματος δραστηριοτήτων, που θα εξασφαλίζουν, με το ικανοποιητικό τους εισόδημα, την παραμονή των κατοίκων. Ο τουρισμός είναι αναμφισβήτητα μία από αυτές. Η ενδεχόμενη, όμως, παραγωγική αποδόμηση των ορεινών οικισμών, με στόχο τον μονομερή προσανατολισμό των κατοίκων τους, προς τις τουριστικές δραστηριότητες, ενέχει και προφανές οικονομικό ρίσκο, αλλά και ανεπιθύμητες περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις.

Η εκπόνηση εξειδικευμένων μελετών ανάπλασης και αναβίωσης των ορεινών οικισμών μπορεί να προδιαγράψει μίαν «άλλη» ανάπτυξη, προς όφελος των ιδίων των κατοίκων, με ταυτόχρονη, όμως προστασία και των παραδοσιακών τους χαρακτηριστικών, *γιατί, όπως έγραφε και ο Άρης Κωνσταντινίδης: «αν... πάψει ο τόπος μας να είναι αυτός που είναι, θα πάψουμε να έχουμε και “τουρισμό”, αφού κανένας “τουρίστας” δε θα γυρίζει να μας κοιτάξει, έτσι όπως εμείς οι ίδιοι, από μόνοι μας, θα έχουμε αυτοκαταστροφεί».*